

Diàleg

AVUI+
Des del 1976

CORPORACIÓ CATALANA
DE COMUNICACIÓ S.L.

ANTONI CAMBREDÓ, president executiu
JOAN ODINA, conseller delegat
CARLES FLO, director general
IVAN GRAU, director financer
ORIOL GALLISSÀ, director comercial
JOAN SERRA, director de producció
LEANDRE BASANTA, cap de distribució
QUICO DOMINGO, cap de sistemes

L'ALÈ ÈPIC COM A ESTIL
I COM A TRET CULTURAL

Vicenç Villatoro

Escriptor i periodista

AL PEU DEL CANÓ

Viatjant
amb
Vassili
Grossman

Visca Bartra

Fa uns dies, Terrassa va dedicar unes jornades a la memòria d'Agustí Bartra, en el centenari del seu naixement, en les quals vaig tenir l'honor de participar. Serà probablement una de les poques activitats que recordaran la figura de Bartra, tot i que va ser un escriptor d'una extraordinària ambició literària, d'un enorme alè èpic i un dels cordons umbilicals de la literatura catalana de postguerra amb les expressions de la modernitat en les grans cultures occidentals. Però la seva obra ha caigut en un cert menysteniment i fins i tot en l'oblit. Darrere d'aquesta pràctica desaparició de l'obra i de la memòria de Bartra em sembla que hi treuen el nas algunes patologies col·lectives del nostre país, que en alguns casos van més enllà de la literatura.

PRIMERA PATOLOGIA: UNA TENDÈNCIA que em sembla malaltissa a definir-nos en la negació. Sembla que en el nostre país sigui inadequat dir "aquest sí", si immediatament no afegeixes "però aquest no". L'exemple més dramàtic es va produir demà farà 77 anys, quan molts catalans van sortir a celebrar la proclamació de la República al crit de "Visca Macià, mori Cambó". Per definir-se, políticament, literàriament, sembla que ens convingui més negar que no pas afirmar. Tenim una dificultat preocupant a l'hora d'assumir la contradicció, d'integrar actituds i personalitats contradictòries en nom d'un bé superior. El resultat d'això és una permanent autoamputació. Anem llançant coses valuoses com qui llença llast. Bartra i Espriu, posem per cas, representen estètiques contradictòries. No s'agradaven. Però a mi em sembla, unes generacions després, perfectament possible proclamar-se admirador d'Espriu i de Bartra a la vegada. No amputar-se res. Dit sigui de passada, una de les causes principals de l'èxit del pujolisme va ser precisament la seva capacitat de sumar contraris, d'integrar diversos, contra la tradició del país, que sempre ens obliga a descartar-nos.

SEGONA PATOLOGIA: PER POR A L'EXCÉS, acabem castigant l'ambició. Comencem per la literatura. A Catalunya, "excessiu" és una de les pitjors desqualificacions que et poden caure al damunt. Per tal d'evitar-la, molt sovint el que fem és empètitir els objectius, rebaixar les expectatives. Bartra era literàriament molt ambiciós, emparentat amb una certa tradició barroca, emfàtic i grandiloqüent. El trobem exagerat. Ens agrada més el minimalisme, el pessebrisme, on les coses queden endreçadetes cadascuna al seu lloc. L'ambició té el risc de l'excés. Però la vacuna sistemàtica contra l'excés ens ha portat molt sovint a la petitesa. Potser per això a alguns ja els estaria bé que caigués la Sagrada Família: massa ambiciosa, massa emfàtica. Excessiva. Com alguns blasraven en el seu dia el Palau de la Música. O Bartra. El pànic a l'excés –que és de fet una derivada de la por al ridícul– ens castra l'ambició. No tant sols en literatura.

TERCERA PATOLOGIA: LA CONDEMNÀ DELS MITES. Bartra feia literatura a partir dels mites: Arnau, Garí, Ahab, Odisseu... No era l'únic; rebia herències com les de Maragall o Eliot i es comportava com

PEREPRATS

"A Catalunya, "excessiu" és una de les pitjors desqualificacions que et poden caure al damunt. Per tal d'evitar-la, molt sovint el que fem és empètitir els objectius, rebaixar les expectatives. Bartra era molt ambiciós literàriament"

un contemporani de Pavese o de Graves, tots interessats fonamentalment pel mite. Nosaltres hem decidit que el mite és el contrari de la realitat. I per tant que l'alè mític de Bartra té manca de sentit de la realitat. Quan al meu parer els mites són la interpretació de la realitat, un intent de donar-li sentit. La renúncia als mites ha comportat una adoració de la realitat tangible, que ha derivat de vegades en el costumisme i en una mena de sociologisme: el valor de la literatura seria la seva capacitat per informar-nos de la realitat. Ens caldrien novel·les i poemes per explicar la Transició, el boom immobiliari, les terres de l'Ebre o la indústria de la postguerra. Com si la literatura fos una branca de les ciències socials.

ES PODRIEN AFEGIR MÉS PATOLOGIES, però serien ja més estrictament literàries. Per exemple, una que assenyala Tzvetan Todorov per a les literatures occidentals i que entre nosaltres em sembla molt estesa: la temptació de desvincular la literatura de la vida. Bartra era un vitalista. A la literatura catalana –potser per aquell pànic a l'excés i el ridícul– el vitalisme sempre resulta sospitós. Però en qualsevol cas, una consideració final: qui és el subjecte de gairebé tots els verbs que s'han fet servir en aquest article? Qui és qui castiga l'ambició, qui renuncia als mites, qui recela del vitalisme, qui no sap integrar les contradiccions estètiques i ideològiques? Catalunya? Em resisteixo sistemàticament a utilitzar Catalunya com a subjecte de cap verb que es vinculi amb actituds i voluntats que no tenen els països, sinó les persones. Els catalans? La majoria? De catalans n'hi ha de tota mena i la majoria potser ni es plantegen aquestes qüestions. La universitat, la crítica, l'acadèmia, els mitjans de comunicació? Només parcialment. Per a mi el subjecte és més líquid, més difuminat. És l'àgora, la plaça pública catalana. A aquesta plaça pública s'hi han instal·lat com a dominants uns valors i unes actituds –en lluita amb d'altres, en un permanent combat per l'hegemonia– que al meu parer contenen les patologies enunciades. Unes patologies que perjudiquen Bartra i la seva obra. Però que al meu parer també ens perjudiquen a tots.

Quim Aranda

Escriptor i periodista

Hi ha viatges que s'acompanyen de llibres i a l'inrevés.

Aprofundir en l'Austerlitz de Sebald es pot fer, per exemple, amb una visita a Brussel·les, Praga o amb una tarda i un te al Great Eastern Hotel de Liverpool Street, a Londres. En el cas que m'ocupa avui el viatge ha estat a París, atret per diferents exposicions sobre el 40è aniversari del Maig del 68, que, no ho oblidem, va tenir també els episodis de Praga i Mèxic –i fins i tot del Pakistan, encara que se'n parla molt poc– i que, a la fi, tot va acabar en no res, amb abassegadores victòries de la dreta, en especial a França, en les legislatives que hi va haver després de l'esclat. Però el viatge és sempre motiu de descoberta i sorpresa. Vinc a París carregat amb la lectura recent de *The Court of the Red Zar*, de Sebag Montefiore, recompte de les barbaritats i la bogeria de l'estalinisme, i a l'Eurostar no puc deixar de llegir aquesta apassionant novel·la que es *Vida y destino*, de Vassili Grossman, narració d'alè clàssic, recull i reflexió sobre la semblança entre el gulag i els camps de concentració de Hitler que el narrador va descobrir en el seu camí cap a Berlín, en companyia de l'Exèrcit Roig, i d'altres que s'esdevindran: Hongria. A París, a més de les imatges entre la nostàlgia i l'anàlisi del 68, se'm cola una exposició que no tenia prevista: *Il n'y a pas d'enfants ici. Auschwitz, Gross-Rosen, Buchenwald*, que mostra l'obra gràfica de Thomas Geve, testimoni únic en la història de la deportació d'un nen historiador que repassa els seus 23 mesos com a presoner dels nazis. És el millor complement amb què podia seguir llegint Grossman.